

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

5 iulie 2018*

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Regulamentul (CE) nr. 44/2001 – Competențe speciale – Articolul 5 punctul 3 – Materie delictuală sau cvasidelictuală – Locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă – Locul materializării prejudiciului și locul evenimentului cauzator al prejudiciului – Cerere de reparare a prejudiciului pretins cauzat de comportamente anticoncurențiale săvârșite în diferite state membre – Articolul 5 punctul 5 – Exploatarea unei sucursale – Noțiune”

În cauza C-27/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Lietuvos apeliacinis teismas (Curtea de Apel a Lituaniei), prin decizia din 12 ianuarie 2017, primită de Curte la 19 ianuarie 2017, în procedura

AB „flyLAL-Lithuanian Airlines”, în lichidare,

împotriva

„Starptautiskā lidosta «Rīga»” VAS,

„Air Baltic Corporation” AS,

cu participarea:

„ŽIA Valda” AB,

„VA Reals” AB,

Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnul A. Rosas, doamnele C. Toader (raportor) și A. Prechal și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul M. Bobek,

grefier: domnul M. Aleksejev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 16 noiembrie 2017,

* Limba de procedură: lituaniana.

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru AB „flyLAL-Lithuanian Airlines”, de R. Audzevičius, advokatas;
- pentru „Starptautiskā lidosta «Rīga»” VAS, de R. Simaitis, de M. Inta și de S. Novicka, advokatai;
- pentru „Air Baltic Corporation” AS, de R. Zaščiurinskaitė, de D. Pāvila, de D. Bublīenė, de I. Norkus și de G. Kaminskas, advokatai;
- pentru „ŽIA Valda” AB și pentru „VA Reals” AB, de P. Docka, advokatas;
- pentru guvernul lituanian, de D. Kriauciūnas și de R. Dzikovič, în calitate de agenți;
- pentru guvernul leton, de I. Kucina și de J. Davidoviča, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de M. Wilderspin, de G. Meessen și de A. Steiblytė, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 28 februarie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 5 punctele 3 și 5 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între AB „flyLAL-Lithuanian Airlines” (denumită în continuare „flyLAL”), o societate de drept lituanian aflată în lichidare, precum și intervenientele „ŽIA Valda” AB și „VA Reals” AB, pe de o parte, și două societăți de drept leton, și anume „Starptautiskā lidosta «Rīga»” VAS (denumită în continuare „aeroportul din Riga”) și „Air Baltic Corporation” AS (denumită în continuare „Air Baltic”), pe de altă parte, în care se solicită declararea ca fiind contrare articolelor 101 și 102 TFUE a unor pretinse comportamente anticoncurențiale adoptate de aeroportul din Riga și de Air Baltic și repararea de către acestea a prejudiciului cauzat de aceste comportamente.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Convenția de la Bruxelles

- 3 Articolul 5 din Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 1972, L 299, p. 32, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 3), astfel cum a fost modificată prin convențiile succesive referitoare la aderarea noilor state membre la această convenție (denumită în continuare „Convenția de la Bruxelles”), are următorul cuprins:

„Pârâțul domiciliat pe teritoriul unui stat contractant poate fi acționat în justiție, într-un alt stat contractant:

[...]

3. în materie delictuală sau cvasidelictuală, în fața instanței din locul în care s-a produs faptul prejudiciabil;

[...]

5. dacă este vorba de o contestație privind exploatarea unei sucursale, a unei agenții sau a oricărei alte instituții, în fața instanței din locul în care acestea sunt situate.”

Regulamentul nr. 44/2001

- 4 Considerentele (11), (12) și (15) ale Regulamentului nr. 44/2001 au următorul conținut:

„(11) Normele de competență trebuie să prezinte un mare grad de previzibilitate și să se întemeieze pe principiul conform căruia competența este determinată, în general, de domiciliul pârâțului și, astfel, trebuie să fie întotdeauna disponibilă, cu excepția câtorva situații bine definite în care materia litigiului sau autonomia părților justifică un alt factor de legătură. În cazul persoanelor juridice, domiciliul trebuie să fie definit în mod independent, în vederea ameliorării transparenței normelor comune și a evitării conflictelor de competență.

(12) În afară de instanța domiciliului pârâțului, trebuie să existe și alte instanțe autorizate în temeiul unei legături strânse între instanță și litigiu sau în scopul bunei administrări a justiției.

[...]

(15) În interesul administrării armonioase a justiției, este necesar să se reducă la minimum posibilitatea apariției procedurilor concurente și să se evite pronunțarea în două state membre a unor hotărâri ireconciliabile. [...]”

- 5 Articolul 2 alineatul (1) din acest regulament, care atribuie o competență generală instanțelor statului de domiciliu al pârâțului, are următorul cuprins:

„Sub rezerva dispozițiilor prezentului regulament, persoanele domiciliat pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor statului membru în cauză.”

6 Articolul 5 din regulamentul menționat prevede:

„O persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru:

[...]

3. în materie delictuală și cvasidelictuală, în fața instanțelor de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă;

[...]

5. în privința unei contestații privind exploatarea unei sucursale, agenții sau a unei alte unități, în fața instanțelor de la locul unde se află sucursala, agenția sau unitatea în cauză;

[...]”

Dreptul lituanian

7 Potrivit articolului 782 din Civilinio proceso kodeksas (Codul de procedură civilă), instanța este obligată să verifice din oficiu dacă procedura pendinte în fața sa este de competența instanțelor lituaniene.

Litigiul principal și întrebările preliminare

8 Compania aeriană lituaniană flyLAL opera în special zboruri cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius (Lituania) și cu destinația pe același aeroport.

9 În anul 2004, compania aeriană letonă Air Baltic a început să opereze zboruri cu plecarea de pe acest aeroport și cu destinația tot pe acest aeroport, o parte a acestor zboruri având aceleași destinații precum cele care erau deservite de flyLAL.

10 În urma pierderilor financiare suferite, flyLAL a intrat în lichidare.

11 Considerând că Air Baltic a exclus-o de pe piață prin aplicarea unor prețuri de ruinare pentru anumite legături aeriene cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport, care ar fi fost finanțate prin reducerea, în beneficiul Air Baltic, a tarifelor pentru serviciile aeroportuare furnizate de aeroportul din Riga (Letonia), flyLAL, la 22 august 2008, a sesizat Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius, Lituania) cu o acțiune împotriva Air Baltic și a aeroportului din Riga prin care a solicitat daune interese în valoare de 57 874 768,30 euro, pentru repararea prejudiciilor pretins cauzate de comportamentele anticoncurențiale adoptate. FlyLAL a arătat de asemenea că, ulterior excluderii sale de pe piață, Air Baltic a mutat pe aeroportul internațional din Riga majoritatea zborurilor cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport. ŽIA Valda și VA Reals, acționare ale flyLAL, au intervenit în procedura principală în susținerea acesteia din urmă.

12 Astfel cum reiese din decizia de trimitere, în cadrul unei proceduri distincte de cea principală, Latvijas Republikas Konkurences padome (Consiliul Concurenței al Republicii Letonia), prin decizia din 22 noiembrie 2006, a declarat că sistemul de reduceri practicat de aeroportul din Riga începând din 1 noiembrie 2004, care prevedea reduceri de până la 80 % pentru serviciile de decolare, de aterizare și de securitate a aeronavelor, contravenea articolului 82 al doilea paragraf litera (c) CE, care a devenit articolul 102 al doilea paragraf litera (c) TFUE, și l-a obligat pe acesta să înceteze practica menționată. Două companii aeriene, între care Air Baltic, beneficiaseră de acest sistem.

- 13 Prin hotărârea din 27 ianuarie 2016, Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius) a admis în parte cererile formulate de flyLAL, obligând Air Baltic la plata unei sume de 16 121 094 de euro cu titlul de daune interese, majorată cu dobânzi de întârziere la rata anuală de 6 %. În schimb, a respins acțiunea flyLAL în măsura în care era îndreptată împotriva aeroportului din Riga, precum și cererile formulate de ŽIA Valda și de VA Reals.
- 14 Întrucât aeroportul din Riga și Air Baltic au invocat în fața Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius) o excepție de necompetență internațională a instanțelor lituaniene de a judeca litigiul principal, această instanță a arătat mai întâi, în hotărârea menționată, că acest aspect fusese deja soluționat de Lietuvos apeliacinis teismas (Curtea de Apel a Lituaniei) printr-o hotărâre din 31 decembrie 2008.
- 15 Prin acea hotărâre, Lietuvos apeliacinis teismas (Curtea de Apel a Lituaniei), care a respins acțiunile formulate de aeroportul din Riga și de Air Baltic împotriva unei ordonanțe a Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius) din 25 septembrie 2008 care dispunea, cu titlu de măsuri provizorii și conservatorii, punerea sub sechestru a bunurilor mobile și/sau imobile, precum și a drepturilor de proprietate ale Air Baltic și ale aeroportului din Riga, ar fi constatat de asemenea că instanțele lituaniene erau competente să judece litigiul principal în temeiul articolului 5 punctele 3 și 5 din Regulamentul nr. 44/2001. Hotărârea menționată a făcut obiectul unei cereri de recunoaștere și de executare în fața Augstākās tiesas Senāts (Senatul Curții Supreme, Letonia), ocazie cu care această instanță a adresat Curții întrebarea preliminară cu privire la care s-a pronunțat Hotărârea din 23 octombrie 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319).
- 16 Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius) a constatat în continuare că instanțele lituaniene își întemeiau competența pe articolul 5 punctele 3 și 5 din Regulamentul nr. 44/2001, întrucât, pe de o parte, comportamentele anticoncurențiale care au cauzat un prejudiciu flyLAL, în special aplicarea unor prețuri de ruinare, alinierea orarelor zborurilor, publicitatea ilegală, suprimarea zborurilor directe, precum și deplasarea traficului de pasageri spre aeroportul internațional din Riga, au avut loc în Lituania și, pe de altă parte, Air Baltic își desfășura activitatea în Lituania prin intermediul sucursalei sale.
- 17 FlyLAL, aeroportul din Riga și Air Baltic, precum și ŽIA Valda și VA Reals au formulat apel împotriva hotărârii Vilniaus apygardos teismas (Tribunalul Regional din Vilnius) din 27 ianuarie 2016 în fața instanței de trimitere, respectiv Lietuvos apeliacinis teismas (Curtea de Apel a Lituaniei).
- 18 Această instanță amintește că din Hotărârea din 23 octombrie 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319), reiese că litigiul principal este de natură civilă și comercială și că intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001. Ea afirmă în schimb că are îndoieli cu privire la interpretarea articolului 5 punctele 3 și 5 din Regulamentul nr. 44/2001. Precizează că obligația de verificare a competenței sale în acest stadiu al procedurii rezultă din articolul 782 din Codul de procedură civilă.
- 19 În ceea ce privește noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă”, prevăzută la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, instanța de trimitere, după ce a amintit jurisprudența Curții potrivit căreia această noțiune vizează în același timp locul materializării prejudiciului și pe cel al evenimentului cauzator al prejudiciului, apreciază, în primul rând, că determinarea locului evenimentului cauzator nu este lipsită de dificultăți, dat fiind că, în speță, acte în măsură de a produce, împreună sau în mod izolat, un prejudiciu au fost săvârșite în state membre diferite, respectiv în Lituania și în Letonia.
- 20 În această privință, ea precizează că este cert că Air Baltic a beneficiat de o reducere de 80 % din prețurile serviciilor furnizate de aeroportul din Riga. Cu privire la acest sistem de reduceri, Consiliul Concurenței al Republicii Letonia ar fi pronunțat o decizie la 22 noiembrie 2006 prin care a constatat o încălcare a articolului 82 al doilea paragraf litera (c) CE, devenit articolul 102 al doilea paragraf

litera (c) TFUE. Potrivit părâtelor din litigiul principal, aceste reduceri s-ar fi bazat pe acte normative emise de autoritățile letone, iar punerea lor în aplicare ar fi avut loc numai în Letonia, în special prin intermediul aplicării reducerilor menționate, al furnizării de servicii pe aeroportul din Riga, precum și al profitului obținut de Air Baltic. În schimb, flyLAL ar susține că acest sistem de reduceri, deși constituie un abuz de poziție dominantă, s-ar întemeia pe un acord anticoncurențial încheiat între părțile din litigiul principal cu încălcarea articolului 81 CE, devenit articolul 101 TFUE. Potrivit acesteia din urmă, ca urmare a profitului obținut din acest acord și a subvențiilor încrucișate practicate, Air Baltic a fost în măsură să săvârșească acte anticoncurențiale pe aeroportul din Vilnius, inclusiv să practice prețuri de ruinare și operațiuni legate de alinierea orarelor zborurilor, de publicitate ilegală și de eliminare a zborurilor după ce flyLAL s-a retras de pe piața respectivă. Astfel, în opinia sa, prejudiciul invocat s-ar fi născut în Lituania.

- 21 În ceea ce privește, în al doilea rând, locul materializării prejudiciului, instanța de trimitere subliniază că prejudiciul pretins suferit de flyLAL constă într-un câștig nerealizat în cursul anilor 2004-2008 pe piața zborurilor cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport. În această privință, instanța amintită ridică problema modului în care trebuie calificat acest prejudiciu, precum și pe cea a locului producerii lui, ținând seama de jurisprudența Curții privind prejudiciile care constau exclusiv într-o pierdere financiară, ilustrată de Hotărârea din 19 septembrie 1995, *Marinari* (C-364/93, EU:C:1995:289), de Hotărârea din 10 iunie 2004, *Kronhofer* (C-168/02, EU:C:2004:364), precum și de Hotărârea din 16 iunie 2016, *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449).
- 22 În al treilea rând, instanța menționată ridică problema interpretării noțiunii „exploatarea unei sucursale”, în sensul articolului 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001.
- 23 În această privință, aceasta nu se îndoiește că sucursala Air Baltic în Lituania, a cărei activitate constă în transportul aerian internațional de pasageri, de mărfuri și de poștă, îndeplinește condițiile stabilite prin jurisprudența Curții pentru a fi calificată drept „sucursală” în sensul articolului menționat. Constată de asemenea că rezultă din statutul acestei sucursale că ea dispunea de puterea de a stabili prețurile pentru zborurile Air Baltic cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport. Cu toate acestea, nu există, potrivit acestei instanțe, date care să arate că sucursala menționată ar fi procedat efectiv la această stabilire.
- 24 Prin urmare, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă activitatea sucursalei Air Baltic în Lituania ar putea justifica aplicarea articolului 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001.
- 25 În aceste condiții, Lietuvos apeliacinis teismas (Curtea de Apel a Lituaniei) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
  - „1) În contextul împrejurărilor din prezenta cauză, expresia «locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă», prevăzută la articolul 5 [punctul] 3 din Regulamentul [nr. 44/2001], trebuie înțeleasă drept locul unde părțile au încheiat acordul ilicit, contrar articolului 82 [al doilea paragraf] litera (c) CE [devenit articolul 102 al doilea paragraf litera (c) TFUE] sau drept locul în care au fost săvârșite actele prin care au fost utilizate beneficiile financiare obținute în urma acestui acord, prin practicarea prețurilor de ruinare (cu realizarea unor subvenții încrucișate) atunci când au concurat cu reclamanta pe aceleași piețe relevante?
  - 2) În prezenta cauză, prejudiciul (câștigul nerealizat) suferit de reclamantă din cauza faptelor ilegale comise de părâte poate fi considerat ca reprezentând un prejudiciu în sensul articolului 5 [punctul] 3 din [Regulamentul nr. 44/2001]?
  - 3) În împrejurările din prezenta cauză, activitatea sucursalei Air Baltic în Lituania trebuie considerată «exploatarea a unei sucursale» în sensul articolului 5 [punctul] 5 din [Regulamentul nr. 44/2001]?”

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

- 26 În scopul de a răspunde la întrebările adresate, trebuie amintit că numai prin derogare de la norma generală enunțată la articolul 2 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, prin care competența este atribuită instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia se află domiciliul pârâtului, capitolul II secțiunea 2 din acest regulament prevede un anumit număr de atribuiri de competențe speciale, printre care figurează cele prevăzute la articolul 5 punctele 3 și 5 din regulamentul menționat. Întrucât atât competența instanțelor de la locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă în sensul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, cât și cea a instanțelor de la locul unde se află o sucursală, o agenție și orice altă unitate pentru contestațiile privind exploatarea lor în sensul articolului 5 punctul 5 din același regulament constituie norme de competență specială, acestea trebuie interpretate în mod autonom și strict, ceea ce nu permite o interpretare care să depășească ipotezele avute în mod explicit în vedere de regulamentul menționat (a se vedea în acest sens, în materie de exploatare a unei sucursale, Hotărârea din 22 noiembrie 1978, Somafer, 33/78, EU:C:1978:205, punctele 7 și 8, precum și, în materia răspunderii delictuale, Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 25 și jurisprudența citată).
- 27 Potrivit unei jurisprudențe constante, aceste norme de competență specială prevăzute la articolul 5 punctele 3 și 5 din regulamentul menționat se întemeiază pe existența unei legături deosebit de strânse între litigiu și instanțele care pot fi sesizate cu judecarea lui, care justifică atribuirea competenței în favoarea acestora din urmă pentru motive legate de buna administrare a justiției și de organizarea utilă a procesului (a se vedea în acest sens, în materie de exploatare a unei sucursale, Hotărârea din 22 noiembrie 1978, Somafer, 33/78, EU:C:1978:205, punctul 7, și Hotărârea din 6 aprilie 1995, Lloyd's Register of Shipping, C-439/93, EU:C:1995:104, punctul 21, precum și, în materia răspunderii delictuale, Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 26, și Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan, C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 26).
- 28 În ceea ce privește în special noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă”, care figurează la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că acești termeni vizează atât locul materializării prejudiciului, cât și pe cel unde s-a produs evenimentul cauzator al prejudiciului, astfel încât pârâtul poate fi acționat în justiție, la alegerea reclamantului, în fața instanței de la unul dintre cele două locuri (a se vedea în special Hotărârea din 19 aprilie 2012, Wintersteiger, C-523/10, EU:C:2012:220, punctul 19, Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 45, precum și Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 28 și jurisprudența citată).
- 29 La întrebările adresate trebuie să se răspundă în lumina acestor considerații.

Cu privire la a doua întrebare

- 30 Prin intermediul celei de a doua întrebări, care trebuie analizată mai întâi, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, câștigul nerealizat invocat de partea victimă a acestor comportamente poate reprezenta un prejudiciu care să constituie temeiul competenței instanțelor statului membru de la „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă”. În măsura în care instanța de trimitere vizează și survenirea unui astfel de prejudiciu, această întrebare trebuie înțeleasă, conform jurisprudenței amintite la punctul 28 din prezenta hotărâre, ca raportându-se în special la determinarea locului materializării prejudiciului.

- 31 Astfel cum s-a amintit de către avocatul general la punctul 37 din concluzii, trebuie să se facă distincție între prejudiciul inițial, care decurge direct din evenimentul cauzator, al cărui loc de survenire ar putea justifica competența din perspectiva articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, și consecințele prejudiciabile ulterioare, care nu pot sta la baza unei atribuirii de competență în temeiul acestei dispoziții.
- 32 În această privință, la punctele 14 și 15 din Hotărârea din 19 septembrie 1995, *Marinari* (C-364/93, EU:C:1995:289), Curtea a declarat că noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” nu poate fi interpretată în mod extensiv până la punctul care include orice loc unde pot fi resimțite consecințele prejudiciabile ale unei fapte care a cauzat deja un prejudiciu survenit efectiv în alt loc. În consecință, ea a precizat că această noțiune nu poate fi interpretată în sensul că include locul unde victima pretinde că a suferit un prejudiciu patrimonial consecutiv unui prejudiciu inițial survenit și suferit de ea în alt stat.
- 33 În aceste condiții, prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere urmărește să afle, în primul rând, dacă un câștig nerealizat precum cel invocat de flyLAL poate fi calificat drept „prejudiciu inițial” în sensul acestei jurisprudențe sau dacă el constituie numai un prejudiciu financiar consecutiv care nu poate justifica, prin el însuși, aplicarea articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001.
- 34 Astfel cum reiese din dosarul de care dispune Curtea și sub rezerva aprecierii faptelor, a cărei efectuare revine instanței de trimitere, câștigul nerealizat invocat de flyLAL constă în pierderile pretins suferite ca urmare a dificultății de a opera în mod rentabil zborurile cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport, ca urmare a prețurilor de ruinare practicate de Air Baltic, care ar fi fost finanțate din reduceri ale tarifelor aeroportuare de care Air Baltic ar fi beneficiat în amonte, prin intermediul unui acord anticoncurențial încheiat cu aeroportul din Riga. În speță, astfel cum a susținut flyLAL în ședință, ar fi vorba în special despre pierderi din vânzările pentru legăturile aeriene cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport afectate de aceste comportamente.
- 35 Curtea a statuat deja, în contextul unei pretinse încălcări a interdicției de revânzare a unor produse în afara unei rețele de distribuție selectivă care rezulta din punerea la dispoziție pe site-uri internet a unor produse care făceau obiectul acestei rețele, că reducerea volumului vânzărilor și pierderea profiturilor care a rezultat din aceasta, suferite de un distribuitor autorizat, constituie un prejudiciu de natură să facă aplicabil articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2016, *Concurrence*, C-618/15, EU:C:2016:976, punctele 33 și 35).
- 36 Trebuie de asemenea să se considere că un câștig nerealizat care constă în special într-o pierdere de vânzări pretins suferită ca urmare a unor comportamente anticoncurențiale contrare articolelor 101 și 102 TFUE poate fi calificat drept „prejudiciu” în scopul aplicării articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, care permite, în principiu, să reprezinte temeiul competenței instanțelor statului membru pe teritoriul căruia s-a produs fapta prejudiciabilă.
- 37 Cea de a doua întrebare vizează, în al doilea rând, stabilirea locului de materializare a unui astfel de prejudiciu.
- 38 Reiese din decizia de trimitere, pe de o parte, că comportamentele pretins anticoncurențiale ale părților din litigiul principal au vizat piața zborurilor cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport, determinând, în opinia flyLAL, o denaturare a concurenței în cadrul acestei piețe. Pe de altă parte, aceste comportamente ar fi cauzat un prejudiciu pentru flyLAL.

- 39 În speță și în ceea ce privește pierderile suferite de o companie aeriană ca urmare a zborurilor operate cu plecarea de pe aeroportul din capitala statului membru în care își are sediul compania respectivă și cu destinația pe același aeroport, piața afectată în principal trebuie considerată ca fiind cea a statului membru amintit unde compania menționată își desfășoară majoritatea activităților de vânzări aferente unor astfel de zboruri, și anume piața lituaniană.
- 40 Atunci când piața afectată de comportamentul anticoncurențial se găsește în statul membru pe teritoriul căruia prejudiciul invocat se pretinde că a avut loc, este necesar să se considere că locul materializării prejudiciului, în scopul aplicării articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, se găsește în acest stat membru. Această soluție, întemeiată pe concordanța acestor două elemente, răspunde astfel obiectivelor de proximitate și de predictibilitate a normelor de competență, în măsura în care, pe de o parte, instanțele statului membru în care se situează piața afectată sunt cel mai bine plasate pentru a examina astfel de acțiuni în despăgubire și, pe de altă parte, un operator economic care se dedă la comportamente anticoncurențiale se poate aștepta în mod rezonabil să fie acționat în justiție în fața instanțelor de la locul unde comportamentele sale au denaturat regulile unei concurențe sănătoase.
- 41 În plus, așa cum s-a arătat de către avocatul general la punctul 52 din concluzii, o astfel de determinare a locului materializării prejudiciului respectă cerințele de conformitate enunțate în considerentul (7) al Regulamentului (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II) (JO 2007, L 199, p. 40), întrucât, potrivit articolului 6 alineatul (3) litera (a) din acest regulament, legea aplicabilă în cazul unor acțiuni în daune interese în legătură cu un act care restrânge concurența este legea țării în care piața este sau poate fi afectată.
- 42 Dat fiind că litigiul principal implică mai mulți pârâți, este necesar să se amintească, pe de altă parte, că acest temei al competenței operează și în caz de pluralitate de autori ai unui prejudiciu, întrucât articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 permite să se stabilească competența unei instanțe din perspectiva locului materializării pretinsului prejudiciu în raport cu toți participanții pretins responsabili, cu condiția ca acesta să se materializeze în circumscripția instanței sesizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 aprilie 2014, Hi Hotel HCF, C-387/12, EU:C:2014:215, punctul 40).
- 43 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” vizează, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în special locul materializării unui câștig nerealizat care constă într-o pierdere de vânzări, adică locul pieței afectate de comportamentele menționate în cadrul căreia victima pretinde că a suferit aceste pierderi.

Cu privire la prima întrebare

- 44 Deși prima întrebare privește, potrivit modului său de redactare, practicarea unor prețuri de ruinare, raportându-se la articolul 102 TFUE, ea privește și ipoteza încheierii în amonte a unui acord anticoncurențial contrar articolului 101 TFUE.
- 45 Prin intermediul acestei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” poate fi înțeleasă ca fiind fie locul încheierii unui acord anticoncurențial contrar articolului 101 TFUE, fie locul în care au fost săvârșite actele prin care au fost utilizate beneficiile financiare obținute în urma acestui acord, constând în special în aplicarea unor prețuri de ruinare care întrunește elementele constitutive ale unui abuz de poziție dominantă vizat la articolul 102 TFUE.

- 46 Trebuie să se observe de la bun început, astfel cum s-a amintit la punctul 28 din prezenta hotărâre, că articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 conferă reclamantului posibilitatea de a sesiza fie instanța de la locul materializării prejudiciului, fie pe cea de la locul evenimentului cauzator al prejudiciului, astfel încât o instanță poate fi sesizată în mod legal pe baza unuia dintre aceste două temeuri ale competenței.
- 47 În speță, cauza principală se caracterizează prin existența unei succesiuni de evenimente, dintre care fiecare poate constitui singur „evenimentul cauzator al prejudiciului” invocat, ipoteza în care prejudiciul ar rezulta din interacțiunea acestora rămânând totuși, la rândul ei, deschisă. Astfel, instanța de trimitere se referă, pe de o parte, la comportamentele anticoncurențiale în cadrul cărora aeroportul din Riga ar fi acordat reduceri preferențiale către Air Baltic, în legătură cu serviciile de decolare, de aterizare și de protecție a aeronavelor, ceea ce ar fi consolidat poziția dominantă a acesteia din urmă pe piața zborurilor cu destinația pe aeroportul internațional din Riga și cu plecarea de pe același aeroport, precum și la un acord anticoncurențial pretins încheiat între aeroportul menționat și Air Baltic în acest scop și, pe de altă parte, la acte prin care se exploatează avantajul financiar rezultat din acest acord, în special prin aplicarea de către Air Baltic a unor prețuri de ruinare la anumite zboruri cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport. Dat fiind că existența unui acord ilegal din perspectiva articolului 101 TFUE a fost invocată în cauza principală, practicarea prețurilor de ruinare s-ar putea limita la o punere în executare a acestui acord sau ar putea constitui, la rândul său, o încălcare distinctă în temeiul articolului 102 TFUE.
- 48 În aceste împrejurări deosebit de complexe, determinarea concretă a locului evenimentului cauzator al prejudiciului depinde astfel în special de aspectul dacă comportamentele anticoncurențiale invocate constituie un acord anticoncurențial, în temeiul articolului 101 TFUE, și/sau al unui abuz de poziție dominantă, în temeiul articolului 102 TFUE.
- 49 Sub rezerva verificărilor, a căror efectuare revine instanței de trimitere, privind, în speță, raportul dintre diferitele comportamente anticoncurențiale vizate, este necesar să se arate că, în măsura în care ar rezulta din circumstanțele de fapt din cauza principală că acordul anticoncurențial, pretins încheiat cu încălcarea articolului 101 TFUE, constituie evenimentul cauzator al prejudiciului invocat, competența de a statua, în temeiul „locului evenimentului cauzator al prejudiciului” și față de toți autorii acestui acord, cu privire la un pretins prejudiciu cauzat de acesta poate reveni, în temeiul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, instanței de la locul unde acordul a fost definitiv încheiat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 50). Într-o astfel de situație, locul încheierii pretinsului acord anticoncurențial ar putea fi identificat ca fiind Letonia.
- 50 O astfel de soluție trebuie de asemenea reținută dacă se dovedește că practicarea de către Air Baltic a unor prețuri de ruinare pentru anumite zboruri cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport s-a limitat la acte de punere în executare a acestui acord.
- 51 În schimb, dacă practicarea unor prețuri de ruinare ar constitui o încălcare distinctă a articolului 102 TFUE, instanța de la locul unde comportamentul anticoncurențial vizat a fost pus în aplicare ar fi competentă în temeiul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001.
- 52 Astfel, spre deosebire de un prejudiciu rezultat dintr-o înțelegere ilicită între diferiți participanți, evenimentul cauzator al prejudiciului în cazurile de exploatare abuzivă a unei poziții dominante nu se întemeiază pe un acord, ci rezidă în punerea în aplicare a acestei exploatari, respectiv în actele îndeplinite de întreprinderea dominantă pentru a o pune în practică, în special prin oferirea și prin aplicarea unor prețuri de ruinare pe piața vizată.
- 53 În ipoteza în care evenimentele aflate la originea cauzei principale ar face parte dintr-o strategie comună prin care s-a urmărit excluderea flyLAL de pe piața zborurilor cu plecarea de pe aeroportul din Vilnius și cu destinația pe același aeroport și ar fi participat împreună la realizarea prejudiciului

invocat, ar reveni instanței de trimitere sarcina de a identifica evenimentul care prezintă o importanță deosebită pentru punerea în aplicare a unei astfel de strategii în cadrul succesiunii de evenimente în discuție în litigiul principal.

- 54 Această examinare va fi efectuată exclusiv în scopul de a identifica punctele de legătură cu statul instanței care își justifică competența în temeiul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 (Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 44), instanța de trimitere trebuind să se limiteze în această privință la o examinare *prima facie* a litigiului, fără examinarea fondului acestuia, întrucât, astfel cum s-a arătat în esență de către avocatul general la punctele 89-92 din concluzii, determinarea elementelor răspunderii civile delictuale, între care faptul generator al prejudiciului, intră în sfera dreptului național aplicabil.
- 55 Astfel, o soluție care ar consta în a face ca identificarea punctului de legătură să depindă de criteriile de apreciere rezultate din dreptul material național ar fi contrară obiectivului de securitate juridică, întrucât, în funcție de dreptul aplicabil, fapta unei persoane care a avut loc în alt stat membru decât cel al instanței sesizate ar putea sau nu ar putea fi calificată drept eveniment cauzator al prejudiciului în vederea atribuirii competenței în temeiul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 (Hotărârea din 16 mai 2013, Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, punctul 35).
- 56 Astfel cum s-a arătat de către avocatul general la punctul 96 din concluzii, alegerea unui anumit eveniment ca fiind relevant pentru stabilirea competenței jurisdicționale evită multiplicarea competențelor. Aceasta este în consonanță cu natura specială a competenței prevăzute la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 și cu necesitatea unei interpretări restrictive, permițând în același timp o predictibilitate sporită.
- 57 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” poate fi înțeleasă ca fiind fie locul încheierii unui acord anticoncurențial contrar articolului 101 TFUE, fie locul în care au fost oferite și aplicate prețuri de ruinare, dacă aceste practici întruneau elementele constitutive ale unei încălcări în temeiul articolului 102 TFUE.

Cu privire la a treia întrebare

- 58 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență Curții să se pronunțe cu privire la interpretarea noțiunii „contestați[e] privind exploatarea unei sucursale” în sensul articolului 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal.
- 59 În această privință, trebuie amintit că Curtea a identificat două criterii care stabilesc dacă o acțiune în justiție referitoare la exploatarea unei sucursale prezintă o legătură cu un stat membru. În primul rând, noțiunea „sucursală” presupune existența unui centru al operațiunilor care se manifestă în mod permanent către exterior ca o extensie a unei entități-mamă. Acest centru trebuie să fie dotat cu o conducere și să fie echipat din punct de vedere material pentru a putea negocia cu terții, care nu mai trebuie astfel să se adreseze direct entității-mamă. În al doilea rând, litigiul trebuie să privească fie acte referitoare la exploatarea unei sucursale, fie angajamente asumate de acestea în numele entității-mamă, în cazul în care acestea din urmă trebuie să fie executate în statul în care este situată respectiva entitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 iulie 2012, Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, punctul 48 și jurisprudența citată).

- 60 Potrivit instanței de trimitere, este neîndoielnic că aceste condiții impuse prin primul criteriu, astfel cum au fost stabilite prin jurisprudență, sunt îndeplinite în speță. Această instanță solicită să se stabilească doar, în cadrul examinării celui de al doilea criteriu, dacă litigiul principal privește „exploatarea” sucursalei pe care Air Baltic o deține în Lituania.
- 61 În această privință, instanța menționată arată că, deși această sucursală dispune, în conformitate cu statutul său, de puterea de a stabili raporturi economice cu terți și în special de a stabili prețurile pentru serviciile sale, nu există informații care să arate că aceasta ar fi stabilit efectiv prețurile zborurilor pe piețele vizate de cauza principală. În plus, ea nu și-ar fi stabilit o contabilitate separată de cea a entității-mamă.
- 62 Întrucât instituie o derogare de la norma generală de competență stabilită la articolul 2 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, articolul 5 punctul 5 din acest regulament trebuie, astfel cum s-a amintit la punctul 26 din prezenta hotărâre, să fie interpretat în mod strict.
- 63 În consecință, după cum s-a arătat de către avocatul general la punctele 137 și 142 din concluzii, în cazul unor acțiuni întemeiate pe răspunderea delictuală, pentru ca o contestație să privească exploatarea sucursalei, aceasta trebuie să participe efectiv la unele dintre faptele care întrunesc elementele constitutive ale delictului civil.
- 64 În speță, revine instanței de trimitere sarcina să identifice eventualul rol al sucursalei Air Baltic în săvârșirea comportamentelor anticoncurențiale invocate. Având în vedere indicațiile care reies din decizia de trimitere, îi revine acesteia sarcina să examineze în special dacă activitățile exercitate de această sucursală au constat în acte efective de propunere și de aplicare a prețurilor de ruinare invocate și dacă această participare la abuzul de poziție dominantă invocat a fost suficient de semnificativă pentru a fi considerată ca prezentând o legătură strânsă cu litigiul principal.
- 65 În ceea ce privește împrejurarea că sucursala Air Baltic nu a stabilit documente contabile distincte de cele ale societății-mamă, este necesar să se arate că un asemenea aspect nu constituie un criteriu pertinent pentru a stabili dacă această sucursală a participat efectiv la practicarea prețurilor de ruinare pe care flyLAL o reproșează Air Baltic.
- 66 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretat în sensul că noțiunea „contestați[e] privind exploatarea unei sucursale” acoperă acțiunea care vizează despăgubirea pentru un pretins prejudiciu cauzat de un abuz de poziție dominantă care constă în aplicarea unor prețuri de ruinare, atunci când o sucursală a întreprinderii care deține poziția dominantă a participat în mod efectiv și semnificativ la această practică abuzivă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 67 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

- 1) Articolul 5 punctul 3 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie să fie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” vizează, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în special**

locul materializării unui câștig nerealizat care constă într-o pierdere de vânzări, adică locul pieței afectate de comportamentele menționate în cadrul căreia victima pretinde că a suferit aceste pierderi.

- 2) Articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretat în sensul că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” poate fi înțeleasă ca fiind fie locul încheierii unui acord anticoncurențial contrar articolului 101 TFUE, fie locul în care au fost oferite și aplicate prețurile de ruinare, dacă aceste practici întruneau elementele constitutive ale unei încălcări în temeiul articolului 102 TFUE.**
- 3) Articolul 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretat în sensul că noțiunea „conestați[e] privind exploatarea unei sucursale” acoperă acțiunea care vizează despăgubirea pentru un pretins prejudiciu cauzat de un abuz de poziție dominantă care constă în aplicarea unor prețuri de ruinare, atunci când o sucursală a întreprinderii care deține poziția dominantă a participat în mod efectiv și semnificativ la această practică abuzivă.**

Semnături